

**KUUKAUTISVERI TAITEESSA: POPPY JACKSONIN
PERFORMANSSITEOS *TELEVISION LOUNGE***

Riina Hietanen
Kandidaatintutkielma
Taidehistoria
Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Riina Hietanen	
Työn nimi Kuukautisveri taiteessa: Poppy Jacksonin performanssiteos <i>Television Lounge</i>	
Oppiaine Taidehistoria	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 21
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkielmassani tarkastelen taiteilija Poppy Jacksonin performanssiteoksessa <i>Television Lounge</i> (2014) esiintyvää kuukautisverta sekä tämän veren suhdetta kuukautisten länsimaiseen kulttuurihistoriaan. Tutkimuskysymyksenäni toimii ” millä tavoin Jacksonin performanssissa esiintyvän kuukautisveren näkyminen yhdistyy kuukautisten länsimaiseen kulttuurihistoriaan?” Analysoin teosta tutkimuskirjallisuuden pohjalta tekemieni havaintojen kautta: tutkimuskirjallisuudesta olen hahmottanut viisi suurta pääteemaa, jotka toistuvat kuukautisten länsimaisessa kulttuurihistoriassa. Nämä ovat häpeäntunne, puhumattomuus, mystisyys, epäpuhtaus ja demonisointi.</p> <p>Tutkimuksessani teorian muodostavat feministinen teoria sekä kriittinen kuukautistutkimus. Käyttämäni tutkimuskirjallisuuteen sisältyy tällöin teoksia kuten <i>Toinen Sukupuoli</i> (de Beauvoir, 1999), <i>The Curse: A Cultural History of Menstruation</i> (Delaney, Lupton & Toth, 1988) sekä <i>Out for Blood: Essays on Menstruation and Resistance</i> (Fahs, 2016). Taiteesta ja menetelmistä kirjoittaessani teokset <i>The Art of Understanding Art</i> (Costache, 2012) ja <i>Methods & Theories of Art History</i> (D’allea, 2005) ovat tärkeässä osassa.</p> <p>Tutkielman johtopäätökset ovat seuraavat: kuukautisveren olemassaolo performanssiteoksessa yhdistyy kuukautisten länsimaiseen kulttuurihistoriaan monin tavoin: se raottaa ja ottaa kantaa vallassa olleeseen ja olevaan kuukautiskulttuuriin. Teoksen kuukautisveri haastaa niin uskonnollisia, historiallisia, sosiaalisia ja poliittisia konventioita länsimaisessa kuukautiskulttuurissa.</p>	
Asiasanat performanssitaide, feministinen taiteenteoria, kuukautiset, kuukautisten kulttuurihistoria, kriittinen kuukautistutkimus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KUUKAUTISET	4
	2.1 Kriittinen kuukautistutkimus	4
	2.2 Kuukautiset kulttuurihistoriassa.....	4
	2.3 Kuukautistaide.....	6
3	POPPY JACKSON JA TELEVISION LOUNGE	7
	3.1 Poppy Jackson	7
	3.2 <i>Television Lounge</i>	7
4	ANALYYSI	10
	4.1 Veri vapaana	10
	4.2 Kuukautishäpeä: kiertoilmauksia ja siteiden piilottelua.....	11
	4.3 Kuukautisten mystiikasta	12
	4.4 Johtopäätökset	13
5	PÄÄTÄNTÖ	15
	ALKUPERÄISLÄHTEET	16
	LÄHTEET	16

1 JOHDANTO

Tässä tutkielmassa tarkastelen kuukautisveren käyttöä ja hyödyntämistä taiteessa. Otan lähempään tarkasteluun Iso-Britanniasta kotoisin olevan taiteilijan, Poppy Jacksonin, performanssiteoksen *Television Lounge* vuodelta 2014. Tarkastelen tutkielmassani teoksessa esiintyvän kuukautisveren suhdetta kuukautisten kulttuurihistoriaan. Tutkimuskirjallisuuden pohjalta olen hahmottanut viisi pääteemaa, jotka toistuvat kuukautisista puhuttaessa. Näiden kautta analysoin teoksessa esiintyvää kuukautisverta. Nämä pääteemat ovat häpeäntunne, puhumattomuus, mystisyys, epäpuhtaus ja demonisointi. Varsinainen tutkimuskysymykseni tutkielmassani on: millä tavoin Jacksonin performanssissa esiintyvän kuukautisveren näkyminen yhdistyy kuukautisten länsimaiseen kulttuurihistoriaan?

Tutkimusstrategiaksi olen valinnut laadullisen tutkimuksen piiriin kuuluvan tapaustutkimuksen, jonka kautta yksittäisestä ilmiöstä eli tässä tutkielmassa kuukautisverestä, voidaan saada tarkkaa tietoa¹. Analyysimenetelmänä tutkielmassani toimii semioottinen analyysi, sillä kuukautisveri toimii merkinä ja merkityksenä performanssissa ja sen analyysissa suhteessa kuukautisten länsimaiseen kulttuurihistoriaan. Näkökulmani performanssiteoksen tarkasteluun on feministinen, joten analyysissäni esiin nousevat teemat kuukautisveren suhteen liittyvät erityisesti patriarkaatin asettamiin hierarkioihin ja valta-asemiin, joissa yhdistyvät historialliset, sosiaaliset ja poliittiset näkökulmat².

Tutkielmani koostuu viidestä osiosta. Johdannon jälkeen toisessa luvussa tarkastelen kuukautisia kriittisen kuukautistutkimuksen kautta sekä kulttuurihistoriallisena ilmiönä. Toiseen lukuun liittyy olennaisesti myös kuukautistaide, johon myös Jacksonin performanssi lukeutuu. Kuukautisista siirryn

¹ Jyväskylän yliopiston Koppa, "Menetelmäpolkuja humanisteille".

² Costache I., *The Art of Understanding Art*, 167.

esittelemään lyhyesti taiteilija Poppy Jacksonin tuotantoa sekä avaan tarkastelemani teoksen *Television Lounge* kontekstia sekä Spill festival -tapahtumaa, jossa teos esitettiin. Olin Jacksoniin yhteydessä sähköpostitse tutkimuksen aikana esittäkseni hänelle muutamia performanssia avaavia kysymyksiä, joista kerron tässä osiossa lisää. Neljännessä luvussa analysoin teoksessa olevan veren suhdetta kuukautisten länsimaiseen kulttuurihistoriaan. Päätän tutkielmani viidenteen lukuun, päätäntöön, jossa kokoan tutkimukseni yhteen ja pohdin jatkotutkimuksen tarvetta.

Tarkastelen Jacksonin teosta ensisijaisesti feministisenä, sillä liitän analyysissäni kuukautisveren naiseuden kokemukseen³ ja naiseuden kulttuurihistorialliseen kontekstiin. Feministinen taiteentutkimus keskittyy esimerkiksi naiseuteen ja naiseuden rakennettuun identiteettiin, taiteilijan kokemukseen omasta naiseudestaan ja siihen liittyvistä yhteyksistä suhteessa taiteilijan luomaan taiteeseen. Naiseus ja naisena olo vaikuttavat olennaisesti teokseen ja taiteilijan kokemukseen itsestään.⁴ Naiseuden merkitys tulee esiin myös Jacksonin tuotannossa, minkä vuoksi feministinen näkökulma sopii *Television Lounge* -teoksen tarkastelun näkökulmaksi. Sukupuolentutkimuksellinen ja feministinen näkökulma ottavat myös huomioon erilaiset hierarkiat, jotka asettavat yhteisön jäsenet eriarvoisiksi⁵. Kuukautisten länsimaista kulttuurihistoriaa tarkastellessa voidaan huomata, että kuukautisiin ja kuukautistaiteeseen liittyy useita eriarvoistavia tekijöitä. Viittaan tutkielmassani usein naiseuteen, koska kuukautisten kulttuurihistoriaa tarkastellessa voidaan havaita, että kuukautiset on koettu "naiseuden ilmentymäksi", jossa biologia eli kuukautiset, hedelmällisyys ja kohdullisuus ovat määrittäneet naisten asemaa yhteiskunnassa ja ne liittyvät oleellisesti esimerkiksi tasa-arvokysymyksiin. On kuitenkin mainittava, että tutkimuskirjallisuudessa usein esiin nouseva essentialistinen ongelma "yhdenmukaisesta naiseudesta" on yksi tällaisen tutkimuksen haasteista.⁶ Tämä ei kuitenkaan poista sukupuolten moninaisuutta ja sitä, että biologinen sukupuoli (sex) ja sosiaalinen sukupuoli (gender) ovat eri asiat.

Aiempaa tutkimusta kuukautistaiteesta on tehty – kuten Camilla Rostvik artikkelissaan *Blood Works: Judy Chicago and Menstrual Art Since 1970* (2019), jota hyödynnän esimerkiksi kuukautistaiteesta kirjoittaessani. Myös teokset, jotka tarkastelevat lähemmin kuukautisten kulttuurihistoriaa mainitsevat kuukautistaiteen ja siihen liittyviä suuria nimiä, kuten Breanne Fahs teoksessaan *Out for Blood: Essays on Menstruation and Resistance* (2016). Aikaisempi tutkimus ei kuitenkaan ole tarkastellut *Television Lounge*-teosta, minkä vuoksi valitsin juuri Jacksonin

³ D'alleva A., *Methods & Theories of Art History*, 61.

⁴ D'alleva A., *Methods & Theories of Art History*, 61.

⁵ Juvonen T., Rossi L-M. & Saresma T., "Kuinka sukupuolta voi tutkia?", 11.

⁶ Essentialismia on käsitelty teoksissa Battista K. *Renegotiating the Body: Feminist Art in 1970s London*, luku 1; Bobel, C. *New Blood: Third-Wave Feminism and the Politics of Menstruation*, 68-72; D'alleva A., *Methods & Theories of Art History*, 66.

performanssin analyysini kohteeksi. Kuukautisia käsitellään teemana paljonkin taiteessa, mutta juuri fyysistä kuukautisverta hyödynnetään mediumina vähemmän.

2 KUUKAUTISET

2.1 Kriittinen kuukautistutkimus

Kriittisen kuukautistutkimuksen ensimmäiseksi aihetta avaavaksi kirjakokonaisuudeksi koettu *Palgrave Handbook of Critical Menstruation Studies* (2020) määrittää kriittisen kuukautistutkimuksen käsitteenä seuraavasti: kyse on monitieteisestä analyysin kentästä, joka ottaa huomioon erityisesti vallan ja valtahierarkiat.⁷ Näin siis kriittisen kuukautistutkimuksen tarkoituksena on keskustelu alan eri asiantuntijoiden – kuten tutkijoiden, aktivistien ja taiteilijoiden – välillä, koska kuukautiset ja kuukautisten politiikkaan liittyvät ongelmat ovat suoraan yhteydessä eriarvoisuuteen esimerkiksi kulttuurisella, sosiaalisella ja uskonnollisilla kentillä. Kuukautisia tarkastelemalla voidaan syventyä kulttuurissa ilmeneviin tasa-arvo-ongelmiin ja rakenteisiin, jotka ylläpitävät eriarvoisuutta.⁸ Kriittinen kuukautistutkimus tarkastelee kuukautisia eri kenttien, kuten psykologian, taiteen ja sosiologian avulla.⁹ Erilaisten näkökulmien lisäksi on hyvä muistaa, että kokemusta kuukautisista määrittävät myös henkilön oma asema ja konteksti mm. sosiokulttuurisessa viitekehyksessä, minkä vuoksi kokemukset ovat hyvin yksilöllisiä¹⁰.

2.2 Kuukautiset kulttuurihistoriassa

Kuukautisten meille säilyneen kulttuurihistorian voidaan sanoa alkaneen esihistoriallisella ajalla, jolloin kirjoitustaitoa ei vielä oltu keksitty. Ensimmäiset taideteoslöydökset yhdistetään äitijumalatarhahmoihin kuten Lausselin äitijumalattareen (n. 22 000-19 000 eaa.). Näissä hahmoissa yhdistyvät suuret, korostetut rinnat sekä kohtu, mitkä kuvaavat hedelmällisyyttä. Tällaiset pienet veistokset ovat taikaesineitä, talismaaneja, joiden avulla on esimerkiksi palvottu hedelmällisyyden jumalia.¹¹

Länsimaisen kulttuurin kehto, patriarkaaliset klassiset roomalaiset ja kreikkalaiset kulttuurit koetaan nykykulttuurin aluksi. Arvostettu filosofi Aristoteles

⁷ Bobel C. "Introduction: Menstruation as Lens – Menstruation as Opportunity", 3-4.

⁸ Bobel C. "Introduction: Menstruation as Lens – Menstruation as Opportunity", 4.

⁹ Bobel C. "Introduction: Menstruation as Lens – Menstruation as Opportunity" 4.

¹⁰ Winkler I. "Introduction: Menstruation as Fundamental", 9.

¹¹ Honour H. & Fleming J., *Maailman taiteen historia*, 35-36.

(384 eaa. – 322 eaa.) kirjoitti teoksessaan *Eläinten syntymisestä* (*De Generatione Animalium*, 300 eaa.) naisten ja miesten asemasta suhteessa hedelmöitykseen seuraavasti : keho syntyy naisesta, mutta mies antaa syntyvälle vauvalle sielun¹². Mies oli Aristoteleen mukaan vauvan kehittämisessä ainut aktiivinen toimija – tätä näkemystä myös myöhemmät filosofit kannattivat¹³. Tällaiset lääketieteelliset näkemykset naisten alempiarvoisuuden yhteydestä kuukautisiin olivat patriarkaalisen yhteiskunnan tulosta¹⁴.

Kuukautisiin liittyvä häpeä ja synnillisuus on rakennettu syvälle kulttuuriin. Synnillisuus liittyy esimerkiksi tamponien käyttöön. Kertakäyttöiset tamponit saapuivat yhdysvaltalaisille markkinoille 1933 Tampaxin myötä, mutta tamponien käyttöä leimasi erityisesti uskonnolliset näkökulmat liittyen neitsyyteen, raskaudenehkäisyyden ja itsetyydytykseen – monet kokivat tamponit Saatanan kutsuksi¹⁵. Analyysissäni pureudun vielä syvemmin kuukautisten syntisyyteen.

Kuukautistuotteiden markkinoinnissa 1900-luvun alussa ja puolivälissä oli yleistä huomaamattomuuden mainostaminen¹⁶. Maailmansotien aikaan mainonnan tavoitteet Yhdysvalloissa muuttuivat myös kuukautistuotteiden parissa : sanat nainen ja tyttö vaihtelivat mainoksissa sen mukaan, tarvittiinko kotirintamalla naisten panosta vai oliko rauhanaika, jolloin tyttöjen (eli naisten) ainoa tehtävä oli olla hyvä vaimo ja äiti¹⁷.

Kuukautisaktivismi sai muotonsa 1970-luvulla, jolloin liikkeet ympäristönsuojelun, naisten terveyden ja konsumerismin ympärillä alkoivat muodostamaan uutta aktivismin kenttää¹⁸. Osana aktivismia kuukautistaide sai muotonsa ja kuukautiset tulivat näkyvämmiin esiin tutkimuksissa sekä kirjallisuudessa. Esimerkiksi tutkielmassani hyödyntämäni teos *The Curse : A Cultural History of Menstruation* (1988) on kirjoitettu tämän aktivismin aikana.¹⁹ Vuosituhannen vaihduttua 2010- sekä 2020-luvulla keskusteluun ovat taas nousseet esimerkiksi ilmaiset kuukautistuotteet sekä kuukautisvapaat²⁰.

¹² Aristot., *GA.*, book II, 737b. *On the generation of animals*, 35.

¹³ Delaney J., Lupton M. & Toth E., *The Curse: A Cultural History of Menstruation*, 46.

¹⁴ Delaney J., Lupton M. & Toth E., *The Curse: A Cultural History of Menstruation*, 48-49.

¹⁵ Delaney J., Lupton M. & Toth E., *The Curse: A Cultural History of Menstruation*, 139-140.

¹⁶ Delaney J., Lupton M. & Toth E. *The Curse: A Cultural History of Menstruation*, 130.

¹⁷ Delaney J., Lupton M. & Toth E. *The Curse: A Cultural History of Menstruation*, 130-131.

¹⁸ Bobel C., *New Blood: Third-wave Feminism and The Politics of Menstruation*, 46.

¹⁹ Bobel C., *New Blood: Third-wave Feminism and The Politics Of Menstruation*, 46-49.

²⁰ Helsingin sanomat, ”Espanja hyväksyi palkallisen kuukautisvapaan ensimmäisenä maana Euroopassa”.

2.3 Kuukautistaide

Kuukautistaide tarkoittaa taidetta, jossa on hyödynnetty kuukautisverta tai, jonka teemana toimivat kuukautiset. Kuukautistaide koetaan alkaneeksi yhdysvaltalaisen taiteilijan Judy Chicagon (synt. 1939) myötä. Chicago loi kuukautistaiteen kaanoniin laskettavan ensimmäisen teoksen, valokuvaalitografian nimeltään *Red Flag* (1971). *Red Flag* kuvaa lantiota ja hetkeä, jolloin kuvan henkilö irrottaa verisen tamponin vaginastaan. Chicago loi valokuvaalitografian lisäksi kaksi muuta kuukautisia käsittelevää teosta: julkaisettoman *My Menstrual Life* -näytelmän (1971) sekä *Menstruation Bathroom*-installaation (1972) Womanhouse-projektia varten.²¹

Yhä kasvavassa määrin useammat eri puolilta maailmaa olevat taiteilijat ovat ottaneet kuukautiset osaksi taidettaan kuten Mako Idemitsu vuoden 1973 teoksellaan *What a Woman Made*. sekä Carlota Berard teoksellaan *Aqua Permanens* (2004). Espanjalainen Sangre Menstrual -ryhmä taas on luonut performansseja liittyen kuukautisten näkymiseen julkisissa tiloissa.²² Kuukautisia on käsitellyt performanssitaiteen avulla myös esimerkiksi taiteilija Mary Beth Edelson²³.

Kuukautistaiteen tavoitteena on haastaa käsityksiä kuukautisveren epäpuhtaudesta, ottaa kantaa naisten kokemaan seksismiin ja herättää kysymyksiä siitä, mikä koetaan "oikeaksi taiteeksi"²⁴.

Kuukautistaiteen haasteena onkin ollut pääsy arvostetun taiteen pariin. Kuten Chicago koki 1970-luvulla niin myös nykypäivän taiteilijat ovat huomanneet, että kuukautistaide koetaan katsojien silmissä enemmänkin pelkkänä aktivismina eikä varsinaisena taidemuotona²⁵. Osasyinä kuukautistaiteen väheksyntään ja alemmaksi koettuun asemaan voidaan pitää kuukautisten pitkää historiaa vaiettuna aiheena ja syntisenä ilmiönä. Lisäksi voitaisiin väittää, että kuukautiset ovat olleet erityisesti naisten ongelma, jolloin kuukautistaiteelle ei ole annettu korkeaa arvoa – tämä yhtymäkohta voidaan liittää myös käsityöperinteen kokemaan väheksyntään.

²¹ Rostvik C., "Blood Works: Judy Chicago and Menstrual Art Since 1970", 337.

²² Fahs B. *Out for Blood: Essays on Menstruation and Resistance*, 109-110.

²³ Delaney J., Lupton M. & Toth E. *The Curse: A Cultural History of Menstruation*, 277.

²⁴ Fahs B. *Out for Blood: Essays on Menstruation and Resistance*, 107-109.

²⁵ Fahs B. *Out for Blood: Essays on Menstruation and Resistance*, 109.

3 POPPY JACKSON JA TELEVISION LOUNGE

3.1 Poppy Jackson

Poppy Jackson (synt. 1982) on taiteilija, jonka teoksissa yhdistyvät taide ja aktivismi. Jacksonin teosten teemoja ovat muun muassa kehollisuus, naiseus, naiseuden kokemus ja tilan haltuun ottaminen.²⁶ Hän on työskennellyt monien taidemuotojen kuten veisto- ja maalaustaiteen parissa. Usein hän hyödyntää teoksissaan omaa kehoaan. Tällaisista kehoa käyttävistä performansseista Jackson lieneekin tunnetuin kuten *SITE*-performanssista, jonka aikana taiteilija istui alasti katon harjalla²⁷.

Tällä hetkellä taiteilija työskentelee raskauden politiikan parissa teoksellaan *SUMMIT*. Teoksen kautta Jackson haluaa nostaa esiin yleisen epäluoton naisen kehon luonnollista toimintaa kohtaan sekä korostaa vapautta valita. Alun perin Jacksonin suunnitelmana teoksessa oli istua kirkkojen katoilla samaan tapaan kuin *SITE*-teoksessa, mutta koronaviruspandemia esti nämä suunnitelmat.²⁸

Jackson on käyttänyt kuukautisverta *Television Lounge*-teoksen lisäksi myöhemmin toteuttamassaan performanssiteoksessa *Constellation* (2015), jossa taiteilija hyödynsi muiden kuukautisverta: Jackson oli pyytänyt verta teostaan varten lahjoitukseksi²⁹.

3.2 *Television Lounge*

Television Lounge oli osa vuoden 2014 Spill Festival of Performance -tapahtumaa Ipswichissä, Iso-Britanniassa. Spill Festival on vuodesta 2007 alkaen järjestetty performanssitaidetta, aktivismia ja live-taidetta yhdistävä festivaali. Vuonna 2014 viisipäiväisen tapahtuman teemana toimi On surrender ja taiteilijoita mukana oli yli 100.³⁰

Festivaalin performanssit tapahtuivat 11 eri kohteessa ympäri Ipswichin kylää, joista entinen poliisiasema oli yksi. Poliisiasemalla tapahtuneita performansseja yhdisti ikäraja, sillä festivaalin esitteessä mainittiin, että ikäraja paikalla on 16 vuotta. Festivaalin aikana rakennuksessa tapahtuivat esimerkiksi Naked Boys Reading: *On surrender*, Keijaun Thomasin teos *The Poetics of Trespassing* sekä Hellen Burroughin

²⁶ Poppy Jackson, About.

²⁷ Poppy Jackson, Site.

²⁸ Poppy Jackson, Current.

²⁹ Poppy Jackson, Constellation.

³⁰ Spill festival 2. "Spill festival 2014 - On surrender".

teos *She Was the Universe*.³¹ Kaikissa näissä teoksissa suuressa osassa oli taiteilijan alastomuus henkisesti ja fyysisesti sekä yleisön osallisuus performanssiin.

Hylätyllä poliisiasemalla tapahtui myös Jacksonin performanssi. Jackson seisoi poliisiaseman televisiohuoneen nurkassa alasti selkä yleisöön päin kääntyneenä. Yleisön oli mahdollista liikkua ympäri huonetta tai poistua paikalta halutessaan³². Yhtäjaksoisesti seitsemän tunnin ajan Jackson menstruoiti huoneessa ja hiljalleen hänen kuukautisverensä valui lattialle³³. Rakennuksen menneisyys sekä taiteilijan valitsema tila olivat vahvasti läsnä Jacksonin mielessä performanssin aikana. Lähettämässään sähköpostissa hän kuvaili teoksen asettelua seuraavin sanoin:

“The strong societal taboos around menstruation are extremely damaging to menstruators. I referred to these by being positioned in the corner of the room, as if I was being punished or humiliated, or as a spectre in a horror film. The powerful shape of the triangle of the corner amplified my action in the room. My blood in this performance tackled menstrual taboos, using menstrual blood itself as weapon. Menstruating is such a normal, common experience and so I wanted to present it in a raw, honest and simple way.”³⁴

Performanssin asettelun lisäksi kysyin taiteilijalta, minkälaisia ajatuksia hänelle tuli mieleen performanssin aikana ja mikäli hän pystyi olemaan täysin läsnä seitsemän tunnin ajan. Jackson avasi mielenmaisemaansa seuraavasti:

“I opened myself up to the surroundings energetically. These were hard, cold, derelict, dingy, harsh and full of trauma and difficulty. This gave me a strong presence and energy in accepting their reality whilst I was opposing them. Standing for myself and my body within this patriarchal structure and history was a feat of endurance. My fleshy and overflowing body was at odds with its surroundings, and once felt vulnerable and loud.”³⁵

Television Lounge on performanssi, jossa taiteilija hyödyntää omaa kehoaan. Performanssi itsessään määritellään seuraavin tavoin: performanssitäiteessä taiteilija käyttää omaa kehoaan teatterinomaisesti³⁶. Performanssilla ei ole rajoja, vaan esiintyä voi miten ja missä vain improvisoidusti tai suunnitellusti³⁷. Performanssin asema lon-toolaisissa feministisissä taidepiireissä oli 1900-luvun lopulla vapauttava: keho muuttui oman ilmaisun ja itsemääräämisoikeuden muodoksi, ei vain objektiksi tai malliksi, jota aikaisemmin oli taiteessa himoitсевasti katsottu³⁸.

³¹ Spill festival 1. “previous Spill festival brochures - 2014”.

³² Poppy Jackson, sähköpostiviesti kirjoittajalle, 11.5.2023.

³³ Poppy Jackson, *Television lounge*.

³⁴ Poppy Jackson, sähköpostiviesti kirjoittajalle, 11.5.2023.

³⁵ Poppy Jackson, sähköpostiviesti kirjoittajalle, 11.5.2023.

³⁶ Honour H. & Fleming J., *Maailman taiteen historia*, 895.

³⁷ Goldberg R., *Performance Art*, 8.

³⁸ Battista K. *Renegotiating the Body: Feminist Art in 1970s London*, luku 2.

Performanssissa oleellisimpana tekijänä on taiteilijan kuukautisveri, joka luo ta-
pahtumasta ja tilasta entistä henkilökohtaisemman. Kysyin Jacksonilta hänen tunteis-
taan liittyen mahdolliseen kipuun ja kivun kokemiseen performanssin aikana. Jackson
kuvasi sähköpostissaan kuukautisten niin voimaannuttavaa kuin myös haavoittavaa
puolta:

” Menstruating in public for the performance was very challenging and it took a couple of hours
to become accustomed to feeling overexposed and vulnerable and reach into the power, strong voice,
clarity and strength of menstruation. This time of my cycle always brings to light strong messages, I
tuned into being a vehicle of truth through displaying my blood in the performance. I tuned into the
subconscious, creative, truthful, raw state as much as possible and focused on the blood flowing, as this
was the only action in my performance. I experienced this as the blood speaking for me, the blood being
the only action, while I was motionless it was the blood that was mobilized. It made my body political,
it was my voice.”³⁹

³⁹ Poppy Jackson, sähköpostiviesti kirjoittajalle, 11.5.2023.

4 ANALYYSI

4.1 Veri vapaana

Jackson ei teoksessaan piilota verta. Taiteilija seisoo paikoillaan ja antaa veren valua sellaisena kuin se on ilman paniikin tai nolostumisen olemassaoloa. Hän ei pyri peittämään veren valumista sisäreisiään pitkin. Veren olemassaolo katsojan edessä julkisessa tilassa luo kuvan vapautumisesta - performanssiteokselle tyypilliseen tapaan oman kehon hyväksynnästä ja hyödyntämisestä aktiivisena toimijana⁴⁰.

Vapautuminen on myös fyysistä: veri valuu ilman suojaa - kyseessä on free-bleeding, jota on hyödynnetty aktivismin ja kuukautistaiteen välineenä aiemminkin⁴¹. Performanssi tapahtuu entisen poliisiaseman tilassa, joka tämäkin itsessään voi olla vapautumisen manifesti, sillä poliisiasema yhdistyy kontrolloituun patriarkaaliseen yhteiskuntaan. Kuukautisveri juuri poliisin vanhoissa tiloissa on kiehtova myös sen takia, että kuukautisveren voi liittää myös rikoksen myötä valuneeseen vereen. Kuukautisten kulttuurihistoriassa kuukautisveri on myös itsessään koettu melkein rikolliseksi uskonnollisten aatteiden vuoksi.

Mikä tekee veren läsnäolosta erityisen painavan, on se, että kuukautisten kulttuurihistoriassa toistuu kontrollointi. Kuukautisia ja menstruointia on pyritty kontrolloimaan niin perheen, yhteisön, kirkon kuin yhteiskunnankin toimesta. Oli kyse sitten esimerkiksi kuukautistuotteiden markkinointitavoista tai keskimääräistä nuoremasta iästä ensimmäisten⁴² kuukautisten aikaan, on yhteiskunnalla ollut tarve kontrolloida kuukautisia. Kontrollointiin liittyvät niin tiedonpuute, puhumattomuus häpeäntunteen tai siveellisyyden takia sekä yhteiskunnan rakenteissa olevat patriarkaaliset hierarkiat. Myös uskonnollisten ideologioiden kuten Eevan perisyntin kautta on kontrollille koettu niin sanotusti tarve.

Kuukautisiin liittyy myös ajatus veren epäpuhtaudesta. Epäpuhtaudesta voidaan lukea myös Raamatusta, jolla on ollut huomattava vaikutusvalta länsimaiseen kulttuuriin. 3. Mooseksen kirjassa käsitellään kuukautisten epäpuhtautta kosketuksen kautta: vuotonsa aikana nainen on epäpuhdas viikon ajan, ja mikäli joku häntä tänä aikana koskettaa tulee tämäkin epäpuhtaaksi. Tällainen epäpuhtaus voi tarttua niin

⁴⁰ Battista K. *Renegotiating the Body: Feminist Art in 1970s London*, luku 2.

⁴¹Fahs B. *Out for Blood: Essays on Menstruation and Resistance*, 109.

⁴² Hufnagel G., *A History of Women's Menstruation*, 59.

ihmisiin kuin esineisiin.⁴³ Epäpuhtaudesta kirjoittanut Mary Douglas kuvaa kirjassaan *Puhtaus ja Vaara* (2003) kuinka epäpuhtauteen kuuluu kaksi osa-aluetta: hygieniaisuus ja kulttuurin hyväksymät tottumukset⁴⁴. Simone de Beauvoir taas kertoo kirjassaan *Toinen sukupuoli* (1999) siitä kuinka tyttö on puhdas aina siihen asti, kunnes hänen kuukautisensa alkavat⁴⁵. Epäpuhtauteen yhdistyy myös kokemus ällöttävyydestä. De Beauvoir toteaa epäpuhtaudesta kirjoittaessaan, että veri on tietenkin itsessään ällöttävää ja pyhää, mutta ”veressä lihallistuu naisellisuuden olemus”⁴⁶. Jacksonin performanssiteoksesta ilmenevä epäpuhtaus on kaksijakoinen: toisaalta yleisön edessä on fyysisesti ruumiineritettä, kuukautisverta, johon yhdistetty epäpuhtaus on sekä fyysistä että aatteellista, mutta samalla keho, jota vasten veri valuu, on alaston ja puhdas. Veri valuu tilassa, jossa on kulkenut paljon ihmisiä vuosien aikana, voiko veri tällöin muuttua huoneen ilman koskettaessa sitä epäpuhtaaksi? Douglas puhuu teoksessaan aineen muuttuvan epäpuhtaaksi ollessaan paikassa, johon se ei kuulu, jolloin syntyy ”epäjärjestys”⁴⁷. Douglasin ajatukseen yhdistetty teoksen kuukautisveri valuu julkisessa tilassa, jossa sitä ei ole totuttu näkemään, jossa sitä ei välttämättä ole kukaan ajatellut näkevänsä. Toisaalta uskonnollisia näkemyksiä tarkastellessa kuukautisveri on jo itsessään epäpuhdasta, vaikka sitä ei näkisikään.

4.2 Kuukautishäpeä: kiertoilmauksia ja siteiden piilottelua

Kuukautisverta analysoitaessa on huomioitava myös pitkälle kulttuuriin juurtunut kuukautishäpeä. Kuukautishäpeä tarkoittaa sisäistettyä häpeäntunnetta, jonka henkilö kääntää niin itseään kuin muita mentruoivia henkilöitä kohtaan⁴⁸. Kuukautishäpeä näkyy vaikeutena puhua kuukautisista, menstruoivan henkilön kiusaamisena tai esimerkiksi siteiden tai muiden kuukautistuotteiden piilotteluna⁴⁹.

Kuukautishäpeää on ollut olemassa jo pitkään. Ensimmäinen kertakäyttöinen kuukautisside kehitettiin vuonna 1896. Johnson and Johnson -merkin luoma Lister’s Towels-niminen side jouduttiin nopeasti poistamaan markkinoilta, koska ajan hengen mukaisesti kuukautistuotteiden ostaminen oli nolostuttavaa.⁵⁰ Myös veri itsessään on

⁴³ 3. Moos 15:19-30.

⁴⁴ Douglas M. *Puhtaus ja Vaara*, 53.

⁴⁵ de Beauvoir S., *Toinen sukupuoli*, 118.

⁴⁶ de Beauvoir S., *Toinen sukupuoli*, 119.

⁴⁷ Douglas M., *Puhtaus ja Vaara*, 47.

⁴⁸ The F-Word, ”A brief history of period shame”.

⁴⁹ The F-Word, ”A brief history of period shame”.

⁵⁰ Delaney J., Lupton M. & Toth E. *The Curse: A Cultural History of Menstruation*, 138-139.

ollut ilmeisen häpeällinen, likainen ja vaikea aihe – esimerkiksi Iso-Britanniassa ensimmäinen kuukautismainos, joka käytti punaista väriä sinisen sijaan, oli Bodyform:in vuoden 2017 mainos⁵¹.

Kiertoilmaukset eli eufemismit toistuvat käyttämässäni tutkimuskirjallisuudessa yhtenä analyysin kenttänä. Kiertoilmauksia kuukautisille löytyy paljon ja ne ovat suoraan yhteydessä vaikeuteen puhua kuukautisista, kuukautisten kokemiseen tabuna tai häpeällisenä sekä kuukautisten kokemiseen naurettavana. Näiden kiertoilmausten avulla halutaan välttää häpeällistä tai epämukavaa aihetta.⁵² Jacksonin performanssin nimi ei ole kuukautisiin viittaava vaan se viittaa tilaan, jossa performanssi tapahtuu. Myöskään Spill festivaalin tiedotteessa ei mainita kuukautisverta tai kuukautisten läsnäoloa, vaan performanssia kuvataan rajojen koettelemisena sekä tilan ottamisena⁵³. Tällä mainitsemattomuudella voidaan analysoida olevan esimerkiksi shokkiarvoa yleisön huomattessa kuukautisveren merkityksen teoksessa, koska kuukautisverta ei ole totuttu näkemään performanssin kontekstissa.

Yleisön läsnäolo menstruoinnin aikana voidaan nähdä hyvinkin haavoittuvaisena hetkenä, jonka aikana taiteilija luo luottamussuhdetta yleisön kanssa. Performanssin asetelma itsessään on hyvin askeettinen, mutta kuukautisveren, jonka kulttuurihistoria on monimutkainen, demonisoitu ja haavoittuva, hidas valuminen tuo performanssiin suurta painoarvoa: hyvin yksityiseksi koettu asia on muuttunut julkiseksi hetkeksi, jossa taiteilija ja yleisö ovat paljaimmillaan.

Kuukautisia ei yleensä näe näkökulmista, joista niitä on kuukautistaiteessa kuvattu⁵⁴. Tämä toteutuu myös Jacksonin performanssissa. Näin kuukautisveren fyysinen olemassaolo teoksessa pyrkii tuomaan kuukautiset pois piilosta ja vähentää niiden saamia negatiivisia konnotaatioita liittyen häpeään, joka estää kuukautisista käytävän neutraalin dialogin.

4.3 Kuukautisten mystiikasta

Olemme voineet huomata, että kuukautisia on juhlistettu ja palvottu, niistä on vaiettu ja kuiskittu, mutta ne ovat myös olleet myyttisyyden ja siveellisyyden takia aihe, jota on obsession omaisesti pyritty kontrolloimaan. Yksi syy kuukautisten mystiikalle voidaan selittää lääketieteen kautta: lääketieteen historiassa kuukautisia ei ole tutkittu samaan tapaan kuin muita osa-alueita vaan kuukautisia on pyritty selittämään patriarkaalisten käsitysten kautta⁵⁵. De Beauvoir kuvaa patriarkaatin valtaa kuukautisten

⁵¹ BBC, "Bodyform advert replaces blue liquid with red "blood"".

⁵² Delaney J., Lupton M. & Toth E. *The Curse: A Cultural History of Menstruation*, 115-118.

⁵³ Spill festival 1. "Previous Spill festival brochures."

⁵⁴ Delaney J., Lupton M. & Toth E. *The Curse: A Cultural History of Menstruation*, 275.

⁵⁵ Delaney J., Lupton M. & Toth E. *The Curse: A Cultural History of Menstruation*, 45-53.

kokemiseen seuraavasti: patriarkaalisissa yhteiskunnissa kuukautisilla on kaksi napa: hyvä ja huono, mutta patriarkaatin noustessa valtaan vain huono napa jäi henkiin⁵⁶. De Beauvoir pohtii teoksessaan sitä, kuinka tietämättömyys hedelmällisyydestä, kohdusta ja sikiön kehittämisestä loi mystiikan kuukautisten ympärille⁵⁷. Tämä tietämättömyyden ja mystisyyden alku voidaan yhdistää käsitykseen toiseudesta (the other), jonka aseman nainen oli saanut patriarkaalisen yhteiskunnan toimesta⁵⁸.

Kuukautisveren mystiikasta ja pahuudesta kertovat myös uskomukset menstruoivan naisen tuhovoimasta. Roomalainen kirjailija Plinius vanhempi (23-79 eaa.) vaikutti vahvasti kuukautisten mystisyyden syntyyn. Hän kirjoitti teoksessaan *Luonnonhistoria (Naturalis Historia)*, kuinka uusi viini muuttuu kitkeräksi, peilien pinnat himmenevät ja mehiläiset pesissään kuolevat naisen koskettaessa niitä menstuointinsa aikana⁵⁹. Mytologioissa ja kulttuurituotteissa on verrattain vähän monipuolista naisrepresentaatiota, mutta mikäli sellaista löytyy, on niissä verhoituja myyttejä kuukautisista, joissa menstuointi usein yhdistyy kiroukseen ja huonoon käytökseen⁶⁰.

Teoksessa oleva kulttuurihistoriallinen mystisyys on kaksijakoinen: kuukautisveressä yhdistyy niin tietämättömyys sekä tästä tietämättömyydestä syntynyt myytisyyden ja salaperäisyyden tarve. Tietämättömyys ja mystisyys ovat luoneet vahvan pohjan kuukautisten myynteille ja tarustolle. Jacksonin performanssiteoksen veri pyrkii tätä diskurssia tarkastellessa ottamaan kantaa ja poistamaan uskonnollista ja aatteellista stigmaa kuukautisverestä maagisena, syntisten naisten pahuuden ja taikojen välineenä. Samalla teoksen veri kyseenalaistaa esimerkiksi lääketieteen kyvyttömyyttä vastata asianmukaisesti yhä nykypäivänä kuukautisiin liittyviin ongelmiin kuten kipuun, hormonitoimintaan, endometriosisin todentamiseen ja tarpeelliseen tutkimukseen, vaikka iso osa ihmisistä menstruoii⁶¹.

4.4 Johtopäätökset

Tutkittuani kuukautisten kulttuurihistoriaa ja kuukautisiin liitettyjä teemoja voidaan Poppy Jacksonin performanssiteoksen *Television Lounge* todeta olevan osa tärkeää jatkumoa kuukautistaiteen sisällä. Analyysini johtopäätökset ovat:

⁵⁶ de Beauvoir S., *Toinen sukupuoli*, 119.

⁵⁷ de Beauvoir S., *Toinen sukupuoli*, 120.

⁵⁸ de Beauvoir S., *Toinen sukupuoli*, 12.

⁵⁹ Plin., *Nat.*, 35-18, book VII, xv. 64-xvi. 67. *Natural history*, 549.

⁶⁰ Fahs B. *Out for Blood: Essays on Menstruation and Resistance*, 19; Hufnagel G. *A History of Women's Menstruation*, 19.

⁶¹ Carneiro M., "The hidden tales menstruation may tell: time to break the silent spell."

Maaailman terveysjärjestö (WHO) antoi vuonna 2019 lausunnon siitä, kuinka on tärkeää tunnistaa kuukautiset terveydelliseksi kysymykseksi sekä ihmisoikeuskysymykseksi, ei hygieniakysymykseksi, joka on ollut kuukautiskulttuurissa valloilla pitkään - tehtävää siis edelleen on.

1. Kuukautisveren olemassaolo performanssiteoksessa yhdistyy kuukautisten länsimaiseen kulttuurihistoriaan monin tavoin: se raottaa ja ottaa kantaa vallassa olleeseen ja olevaan kuukautiskulttuuriin.
2. Teoksen kuukautisveri haastaa niin uskonnollisia, historiallisia, sosiaalisia ja poliittisia konventioita länsimaisessa kuukautiskulttuurissa.

Hyödynsin analyysissäni viittä teemaa, jotka toistuvat tarkastelemassani tutkimuskirjallisuudessa ja, jotka kuvaavat kuukautisten länsimaista kulttuurihistoriaa, sen suuria linjoja sekä muodostavat länsimaiset kuukautisdiskurssit. Performanssiteoksessa esiintyvä veri rikkoo näitä vallassa olevia teemoja – häpeäntunnetta, puhumattomuutta, mystisyyttä, epäpuhtautta ja demonisointia - nostamalla kuukautisveren julkiseksi.

Kuukautisiin yhdistyy kuukautishäpeä, joka mm. vaikeuttaa kuukautisista ja omista kokemuksista puhumista. Performanssiteos tuo kuukautisveren katsojan lähelle ja pyrkii osoittamaan, että kuukautisista voi puhua julkisesti. Kulttuuriin sisäistetty häpeä omiin kuukautisiin ja kehoon yhdistyy epäpuhtauden käsitteeseen ja ajatukseen kuukautisten ällöttävyydestä. Samalla teos ottaa kantaa kuukautisten mystisyyteen sekä demonisointiin, mitkä ovat luoneet kuukautisista pelättävän ja kontrolloitavan tapahtuman.

5 PÄÄTÄNTÖ

Olen tutkielmassani tarkastellut Poppy Jacksonin performanssiteosta *Television Lounge*. Tavoitteenani oli vastata yhteen tutkimuskysymykseen kuukautisten länsimaisen kulttuurihistorian ja Jacksonin performanssiteoksessa esiintyvän veren suhteesta. Yhdistin tarkastelemani teoksen kuukautisten pitkään ja monivaiheiseen kohtaamisen, puhumisen ja kertomisen historiaan aina esihistorialliselta ajalta nykypäivän 2020-lukuun.

Kävin tutkielmassani läpi myös kuukautistaidetta sekä kriittistä kuukautistutkimusta. Tutkielmallani hahmotin kuukautisten vaikutusta kulttuuriin ja kulttuurin vaikutusta kuukautisiin sekä menstruoivan henkilön elämään niin suoraan kuin välillisestikin.

Tarkastelemassani performanssissa ei fyysisesti ole näkyvissä kuukautisia ja menstruointia pitkään vaikeuttaneita sosiaalisia tai kulttuurisia tekijöitä ja konventioita, mutta näiden olemassaololle löysin perusteita analyysissäni. Löysin teosta analysoidessani yhteyksiä vapautumiseen ja emansipaatioon, puhtauteen, puhumattomuuteen sekä noituuteen ja mystisyyteen. Analyysini jälkeen Jacksonilta saamassani sähköpostissa ilmeni näitä teemoja lähestyviä aiheita kuten tabuus, haavoittuvuus, poliittisuus sekä patriarkaatin voimakkuus ja vaikutus⁶². Kuukautisveren käyttö taiteessa haastaa käsittelemään katsojan ennakkoluuloja ja ottaa samalla myös kantaa siihen, mikä on taiteelle sopivaa ja missä menee aktivismin raja.

On tärkeä muistaa, että kuukautiset yhdistyvät suoraan ihmisoikeuksiin ja tasa-arvokeskusteluun. Kuukautisköyhyys vaikeuttaa monien menstruoivien henkilöiden elämää sekä kuukautiskipua vähätellään edelleen⁶³. Kuukautiset liittyvät suoraan myös taloudellisiin menetyksiin ja mahdollisuuden osallistua päivittäisiin askareisiin⁶⁴. Kuukautistuotteet on myös brändätty feminiinisiksi hygienia tuotteiksi (feminine hygiene products), joka osaltaan on saanut laajaa kritiikkiä, koska termi viittaa kuukautisten epähygieenisuuteen ja likaisuuteen sekä on sukupuolittava⁶⁵.

Jatkotutkimuksen tarve kuukautistaitteen parissa on suuri. Kuukautistaidetta on luotu noin 50 vuoden ajan, joten taidemuotona se on suhteellisen uusi. Tutkimusta tehdessäni havaitsin, että useimmiten juuri Judy Chicagon työt nousevat tarkemman tutkimuksen aiheeksi, joten tutkittavia taiteilijoita ja töitä riittää edelleen. Kuukautiset ovat aihe, jossa yhdistyvät poliittiset, uskonnolliset, historialliset ja sosiaaliset viitekehukset – menstruointi vaikuttaa kokonaisvaltaisesti elämiseen.

⁶² Poppy Jackson, sähköpostiviesti kirjoittajalle, 11.5.2023.

⁶³ Delaney J., Lupton M. & Toth E. *The Curse: A Cultural History of Menstruation*, 59; Plan international.

⁶⁴ Plan international kertoo sivuillaan mm. kuukautiskipujen haittavaikutuksista suhteessa koulunkäyntiin ja työssäkäyntiin.

⁶⁵ Fahs B. *Out for Blood: Essays on Menstruation and Resistance*, 48.

ALKUPERÄISLÄHTEET

Jackson, Poppy. "About." Luettu 2.3.2023.

[About – Poppy Jackson](#)

Jackson, Poppy. "Constellation." Luettu 2.3.2023.

[CONSTELLATION – Poppy Jackson](#)

Jackson, Poppy. "Current." Luettu 2.3.2023.

[CURRENT – Poppy Jackson](#)

Jackson, Poppy. "Television lounge." Luettu 2.3.2023.

[TELEVISION LOUNGE – Poppy Jackson](#)

Spill festival 1."Previous Spill festival brochures - 2014." Luettu 1.3.2023.

[SPILL FESTIVAL](#)

Spill festival 2."Spill 2014 - On Surrender." Luettu 1.3.2023.

[SPILL FESTIVAL](#)

Kuvia performanssista on löydettävissä taiteilijan nettisivuilta osoitteesta www.poppyjackson.co.uk/television-lounge

LÄHTEET

Aristoteles. (350 eaa.). *On the Generation of Animals*. Kääntänyt Arthur Platt. South Bend: Infomotions Inc, 2000.

Battista, Kathy. *Renegotiating the Body: Feminist Art in 1970s London*. London: I.B Tauris & Company, 2013.

<https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1093/oxartj/kcz021>

BBC," Bodyform advert replaces blue liquid with red 'blood'"

[Bodyform advert replaces blue liquid with red 'blood' - BBC News](#) Luettu 28.3.2023.

Bobel, Chris. *New Blood: Third-Wave Feminism and the Politics of Menstruation*. USA: Rutgers University Press, 2010.

Bobel, Chris. "Introduction: Menstruation as Lens - Menstruation as Opportunity." Teoksessa *Palgrave Handbook of Critical Menstruation Studies*, toimittaneet Bobel Chris, Winkler Inga, Fahs Breanne, Hasson Katie, Kissling Elizabeth & Roberts Tomi-Ann, 1-8. Singapore: Springer Singapore, 2020.

Carneiro, Marcia. "The hidden tales menstruation may tell: time to break the silent spell." *Women & Health*. 62 (4) (2022): 273-275.

DOI: <https://doi.org/10.1080/03630242.2022.2070970>

Costache, Irina. *The Art of Understanding Art*. Sussex: Blackwell Publishing Ltd, 2012.

D'allea, Anne. *Methods & Theories of Art History*. London: Laurence King Publishing Ltd, 2005.

de Beauvoir, Simone. *Toinen sukupuoli*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 1999.

Delaney Janice, Lupton Mary & Toth Emily. *The Curse: A Cultural History of Menstruation*. Chicago: University of Illinois Press, 1988.

Douglas, Mary. *Puhtaus ja Vaara*. Jyväskylä: Gummerus, 2003.

Fahs, Breanna. *Out for Blood: Essays on Menstruation and Resistance*. New York: State University of New York Press, 2016.

Goldberg, RoseLee. *Performance Art from futurism to the present*. London: Thames and Hudson, 1988.

Helsingin sanomat. "Espanja hyväksyi palkallisen kuukautisvapaan ensimmäisenä maana Euroopassa." Luettu 23.3.2023.

<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000009399421.html>

Honour Hugh & Fleming John. *Maailman taiteen historia*. Helsinki: Otava, 2001.

Hufnagel, Glenda. *A History of Women's Menstruation From Ancient Greece to the Twenty-first Century: Psychological, Social, Medical, Religious, and Educational Issues*. New York: Edwin Mellen Press, 2012.

Juvonen, Tuula, Rossi, Leena-Maija & Saresma Tuija. "Kuinka sukupuolta voi tutkia?" Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*, toimittaneet Saresma Tuija, Rossi Leena-Maija & Juvonen Tuula, 9-17. Tampere: Vastapaino, 2010.

Jyväskylän yliopisto. *Menetelmäpolkuja humanisteille*. Luettu 1.3.2023

[Menetelmäpolkuja humanisteille – Jyväskylän yliopiston Koppa \(jyu.fi\)](#)

Maailman terveysjärjestö (WHO). "WHO statement on menstrual health and rights" Luettu 29.3.2023.

[WHO statement on menstrual health and rights](#)

Plan international. "Menstruation." Luettu 23.3.2023.

[Menstruation | Plan International \(plan-international.org\)](https://plan-international.org)

Plinius Secundus, Gaius. (77 jaa.) *Natural history in ten volumes: Vol. 2, Libri III-VII*. Kääntänyt H. Rackham. Cambridge: Harvard University Press, 1969.

Pollock Griselda. "The Politics of theory." Teoksessa *Generations and geographies in the visual arts: feminist readings*, toimittanut Pollock Griselda, 3-21. London: Routledge, 1996.

Rostvik, Camilla. "Blood Works: Judy Chicago and Menstrual Art Since 1970". *Oxford art journal* 42 (3) (2019): 335-353.

<https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1093/oxartj/kcz021>

The F-Word. "A brief history of period shame." Luettu 23.3.2023.

<https://thefword.org.uk/2018/05/a-brief-history-of-period-shame/>

Winkler Inga. "Introduction: Menstruation as Fundamental." Teoksessa *Palgrave Handbook of Critical Menstruation Studies*, toimittaneet Bobel Chris, Winkler Inga, Fahs Breanne, Hasson Katie, Kissling Elizabeth & Roberts Tomi-Ann, 9-15. Singapore: Springer Singapore, 2020.

